

are shown: *traditional (the exchange of information between a teacher and a student in the distance) and heuristic (productive activity of students with modern means of telecommunications).*

The author is also interested in the definition of «educational Web resource», which is interpreted as an electronic educational resource placed in the web space of the local or the global Internet. Also it is invited to experience the author's use of the website «Multimedia technology in music education» as an educational resource.

The site contains the electronic educational tools that create the content of the courses «The History of music art» («Russian music») and «The History of Ukrainian music», provide independent work of students and the control of knowledge in these disciplines. These include multimedia textbook on the history of music art, electronic textbook «Ukrainian sacred music», multimedia presentations, music downloads and self-listening tasks of the test. The special place in our tasks for independent work of students take the following courses: «History of musical art» and «the History of Ukrainian music», developed with account of the specificity of the historical and theoretical musical disciplines, execution and evaluation of which is based on interactive communication on the website.

Among the tasks for independent work there are tasks of the traditional type, that run on a particular algorithm: to plan the biography of the composer, to make systematized on the genres list of the composer's works, with comments, to prepare a chronological table of the sample. Students also do the job of creative character: create an analytical study, make analysis-interpretation of musical works of the composer, to present one of the Ukrainian (Russian) operas on his own script using multimedia materials and programs (MS PowerPoint, MS Publisher, AVI).

The author of the article comes to the conclusion that the teaching of the historical and theoretical musical disciplines using an educational web-site contributes to the improvement of professional competence of the future teachers of music.

Key words: *distance education, e-learning tools, electronic educational resources, educational Web resource, future elementary school teachers and music teachers.*

УДК 378.015.311:37.011.3-05:17.035.3

Н. М. Георгян

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА ЦІННІСНИХ ЗАСАДАХ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

У статті доведено необхідність створення освітнього середовища як умови виховання особистості майбутнього фахівця з дошкільної освіти на ціннісних засадах етнопедagogіки. Визначено сутність поняття «освітнє середовище», особливості його створення як умови формування ціннісних пріоритетів студентів.

Автор характеризує етнокультурні цінності з позиції навчально-пізнавального, розвивального, виховного аспектів. У статті розглядаються особливості організації навчально-виховної роботи зі студентами під час вивчення дисципліни «Етнопедagogіка дошкільна», та визначаються педагогічні умови, які сприяли осмисленню етнокультурних цінностей.

Ключові слова: *освітнє середовище, освітній простір, едукaційне середовище, навчальне середовище, етнокультурні цінності.*

Постановка проблеми. Цілеспрямований розвиток, професійне становлення особистості є неможливим без визначення соціокультурних цінностей суспільства. Сьогодні перед майбутніми педагогами стоїть завдання вибору правильних світоглядних пріоритетів, орієнтирів, самостійного самовизначення, усвідомлення відповідальності за власні дії перед суспільством. У зв'язку з цим ідеї аксіологічного підходу стають нагальною потребою сьогодення. Важливою умовою сформованості в особистості соціально значущих ціннісних орієнтирів є створення освітнього середовища, яке сприяє засвоєнню та привласненню студентами етнокультурних цінностей і застосуванню їх у професійній діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. У сучасних умовах розвитку освіти значно активізувалися дослідження різноманітних аспектів освітнього середовища (В. Биков, В. Курило, О. Плахотнік, Р. Пріма, Н. Рогальська та ін.). Поняття «середовище» досліджується ученими з різних підходів: соціологічного, культурологічного, психолого-педагогічного. Відповідно до них виділяються різновиди середовища: соціальне, соціокультурне, виховне, навчальне, розвивальне, освітнє (едукаційне), художньо-естетичне, креативне, здоров'язберезувальне тощо.

Ученими досліджено різні аспекти проблеми організації педагогічного процесу на ціннісних засадах. У працях І. Адріаді, Н. Асташової, І. Бужиної, В. Семиченко, М. Сметанського, Г. Чижової та ін. розглядаються аксіологічні основи процесу вдосконалення педагогічної діяльності.

Місце цінностей у системі громадянської освіти та національного виховання визначають І. Бондаренко, М. Боришевський, Ю. Завгородній, В. Курило, І. Тарасенко, Г. Філіпчук та ін.

У наукових дослідженнях Н. Арзамасцевої, О. Гуренко, О. Кузнецової підкреслюється важливість етнокультурної компетентності майбутнього педагога та визначаються особливості педагогічного середовища як умови її формування.

Мета статті – визначити сутність поняття «освітнє середовище», розглянути особливості його створення як умови виховання майбутніх педагогів на ціннісних засадах етнопедагогіки.

Виклад основного матеріалу. Великого значення у світлі переосмислення завдань підготовки майбутніх педагогів, визначення головних ціннісних пріоритетів, набувають етнокультурні цінності. Умовою професійного розвитку особистості є створення освітнього простору, у якому здійснюється процес засвоєння та привласнення етнокультурних цінностей.

Аналіз науково-методичних джерел засвідчує, що поняття «освітній простір» використовується в різному значенні: найчастіше як синонім терміна «освітнє середовище»; в якості «територіальної» категорії, пов'язаної з масштабом певних явищ в освіті; як результат можливої інтеграції існуючих елементів системи освіти; у значенні одного з рівнів соціального простору.

Визначимо сутність понять «середовище», «простір». Слід зазначити, що більш вживаним є поняття «середовище». Незважаючи на надзвичайно широке вживання (а, ймовірно, завдяки цьому) поняття «середовище» не має чіткого й однозначного визначення у світі науки. У Тлумачному словнику С. Ожегова наводиться три значення цього слова: 1) речовина, що заповнює простір, а також тіла, що оточують що-небудь; 2) оточення, сукупність природних умов, у яких протікає діяльність людського суспільства, організмів; 3) оточуючі соціально-побутові умови, обстановка, а також сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов [6, 1132].

У сучасних умовах розвитку освіти значно активізувалися дослідження різноманітних аспектів освітнього середовища (В. Биков, В. Курило, О. Плахотнік, С. Подмазін, С. Попиченко, Р. Пріма, Н. Рогальська, В. Шевченко, В. Ясвін та ін.). Слід зазначити, що поняття середовища досліджується вченими з точки зору різних підходів: соціологічного, культурологічного, психолого-педагогічного. Відповідно до них виділяються різновиди середовища: соціальне, соціокультурне, виховне, навчальне, розвивальне, освітнє (едукативне), художньо-естетичне, креативне, здоров'язбережувальне тощо.

В. Курило розуміє освітній простір у широкому значенні не як окремий бік світобудови, а як живий соціально-педагогічний організм, історично створений старшими поколіннями для тих, хто підростає. І як живий організм він має власну психологію поведінки, зумовлену внутрішніми й прихованими законами відтворення і підтримки життя самого організму [5, 53]. На погляд ученого, освітній простір – це «мільйони живих людей, які живуть у цьому просторі та є носіями власного внутрішнього світу – настільки багатого й різноманітного, як і все довкілля» [5, 4]. Складовими освітнього простору, за В. Курило, є його матеріальний світ і будівлі, устаткування, обладнання, книги, документи, програми, фінанси, тобто все, що необхідно для виховання, навчання й освіти молодого покоління.

Освітній простір як живий організм діє за відповідним механізмом: накопичує внутрішню енергію, витрачає її на отримання й поповнення того, чого не вистачає на цей момент в освіті, звільняється від перероблених

залишків отриманого. Головне в освітньому просторі, як зазначають Б. Коротяєв і В. Курило, не те, що людина знає, стільки знає і як знає. Головне – на що людина здатна і що може дізнатися про те, чого не знає в постійно змінюваному освітньому просторі [4, 87].

Дослідниця Є. Соловйова освітній простір визначає як функціональне і просторове об'єднання учасників спільної діяльності, між якими устанавлюються різні зв'язки і відносини. До основних компонентів освітнього простору автор відносить такі: психолого-комунікативний, просторово-предметний, соціально-поведінковий, технологічний [9, 256].

Як бачимо, освітнє середовище можна розглядати як частину освітнього простору і як синонімічні поняття. Поняття освітнього середовища є досить широким. Загалом, середовище розглядається науковцями як об'єктивне чи суб'єктивне явище, пов'язане з особистістю. Середовище – це проміжна ланка між людиною і світом. Зауважимо, що в залежності від специфіки дослідження вчені використовують різну термінологію, але більшість із цих понять пов'язана саме з освітнім процесом. Загальноприйнятим є розуміння освітнього середовища як сукупності різноманітних (психолого-педагогічних, організаційних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, дидактико-методичних тощо) умов, факторів, компонентів, що сприяють успішній реалізації освітніх цілей і завдань [1].

Слід зазначити, що, на відміну від педагогічного, освітнє середовище висвітлюється, головним чином, як середовище інформаційне та психологічне. Тому, згідно з цією позицією, розглядаються такі характеристики даного середовища, як широта, інтенсивність, усвідомлюваність, узагальненість, емоційність, домінантність, когерентність, активність, мобільність і стійкість середовища.

На думку Ю. Громико, поняття «освітнє середовище» було введене для визначення всієї сукупності різних систем, у які «занурене» підростаюче покоління і де відбувається його становлення та привласнення ним ціннісних орієнтирів, проблемно-цільових установок, способів і методів мислення й діяльності, які були характерні для певної регіональної суспільної системи [2].

Н. Рогальська послуговується терміном «едукативне середовище» і визначає його як сформовану систему потенційних можливостей для максимально можливого розвитку мотиваційної та технологічної сфер особистості, а також особистості в цілому [8, 323].

Р. Пріма вважає, що середовище містить у собі такі компоненти: організаційно-методичний (концепції навчання, виховання; програми, посібники, методичні рекомендації тощо); особистісно-орієнтований

(наявність умов та можливостей для задоволення потреб особистості відповідно до індивідуальних освітніх траєкторій; пристосованість середовища до реалізації особистістю власної активності в різних видах діяльності); змістовно-технологічний (цілі, завдання, умови, форми, методи навчально-виховного процесу; використання ефективних технологій навчання) [7, 315].

Отже, освітнє середовище (з позиції суб'єкта) – це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні (В. Ясвін). Освітнє середовище (з позиції об'єкта) – сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні.

Освітнє середовище, що забезпечує виховання майбутнього педагога на ціннісних засадах етнопедагогіки являє собою єдиний простір, у якому визначається мета, процес, результат і перспектива професійного формування особистості. Загальна мета створення освітнього середовища передбачає засвоєння та привласнення студентами етнокультурних цінностей і застосування їх у професійній діяльності.

Виходячи з аналізу наукової літератури, етнокультурні цінності розглядаємо як сукупність навчально-пізнавального, розвивального та виховного аспектів.

Навчально-пізнавальний аспект передбачає орієнтацію майбутніх педагогів на етнопедагогічний ідеал особистості, формування народознавчої культури, вміння розуміти культуру народів, відчувати потребу в нових етнокультурних знаннях.

Розвивальний аспект спрямовується на формування емоційно-мотиваційної системи етнокультурного становлення майбутнього педагога.

Виховний аспект сприяє формуванню моральних, етичних, естетичних якостей особистості, вміння застосовувати народознавчі знання в соціальному середовищі.

Кінцевий результат забезпечення реалізації означених аспектів у педагогічному процесі передбачає сформованість у студентів системи етнокультурних цінностей, які відповідають їх потребам, інтересам, стимулюють набуття ними досвіду соціально корисної діяльності й поведінки, створюють сприятливі умови для формування соціально значущих потреб, саморозвитку й самоактуалізації особистості.

Робота зі студентами здійснювалася у процесі вивчення навчальної дисципліни «Етнопедагогіка дошкільна».

Процес засвоєння студентами етнокультурних цінностей міцно пов'язаний із механізмом самовираження. Осмислення культури й системи цінностей народу сприяє виявленню повноти індивідуальних задатків, розвитку гуманної особистості, прояву творчості. Активне сприймання етнокультурних цінностей сприяє формуванню розуміння майбутніми педагогами актуальних проблем сьогодення, допомагає усвідомити світ, пізнати власне «Я», розкривати сутність власного призначення. Постійна орієнтація на загальнолюдські цінності та традиції народу забезпечує усвідомлення й оцінювання студентами власних педагогічних дій, форм поведінки, розвиває потребу в самоосвіті, самовихованні. Залучення майбутніх педагогів до творчої діяльності, відтворення етнокультурних цінностей через спілкування, слово, свята стимулює пізнавальну активність студентів, актуалізує знання й досвід, забезпечує засвоєння основних законів співіснування людей.

Позитивна результативність процесу засвоєння етнокультурних цінностей досягається завдяки формуванню мотивів пізнавальної активності студентів. Дослідники О. Гуренко, Л. Карпова та ін. підкреслюють, що мотиваційна сфера особистості майбутнього педагога передбачає стійку етнокультурну спрямованість його інтересів і потреб, яка виражається в усвідомленні суспільної значущості власної діяльності, прагненні займатися улюбленою справою [3, 12–13].

На формування емоційно-мотиваційної системи етнокультурного становлення майбутнього педагога суттєво впливає фактор новизни. Залучення студентів у творчу діяльність дозволяє підтримувати інтерес до культурних надбань, традицій, звичаїв, обрядів, фольклору тощо. Дослідницька робота майбутніх педагогів у етнокультурному аспекті надає можливість культурного вдосконалення, гуманно-естетичного, інтелектуального розвитку. Студенти навчаються самостійно здобувати нову інформацію, розвивають уміння співвідносити, порівнювати.

Осмислення та засвоєння етнокультурних цінностей сприяє формуванню світоглядної позиції. Світогляд є базовою основою совісті, вважає І. Андріаді. Учений запевняє, що світогляд – це не просто констатація фактів і явищ, а їх інтерпретація. У зв'язку з цим дуже важливо надати студентам можливість визначати причинно-наслідкові зв'язки, аналізувати етнокультурні цінності на різних етапах розвитку суспільства, визначати можливі перспективи й тенденції. Цей процес для студентів є досить

складним і вимагає їх певної соціальної зрілості, усвідомлення власних можливостей, критичне осмислення досвіду минулого, уміння передбачати явища і відповідно діяти. У зв'язку з цим у виховному процесі доцільно використовувати якомога більше ситуацій відповідального вибору, сприяти індивідуальному розвитку кожного студента, формуванню вміння самореалізації. Цьому сприяє вибір цінностей, які ґрунтуються на гуманній взаємодії людини зі світом, людини з природою.

Таким чином, становлення педагога-професіонала охоплює світоглядну, комунікативну, творчу та інші характеристики і проявляється в різних аспектах життєдіяльності у вигляді мотивації, ціннісної орієнтації, оцінки, перетворення дійсності, індивідуального досвіду, який складається на основі засвоєння етичних, естетичних, художніх цінностей національної культури [3].

Серед педагогічних умов, які сприяли осмисленню етнокультурних цінностей, були визначені: створення освітнього середовища; орієнтація студентів на етнічний ідеал моральної особистості; емоційно-мотиваційне забезпечення процесу засвоєння етнокультурних цінностей; спрямованість навчально-виховного процесу на змістові засади родинної педагогіки.

Серед форм організації навчання й виховання студентів мають місце як традиційні (лекції, семінари, практичні заняття, конференції, самостійна робота, курсові проекти, наукові гуртки тощо), так і специфічні (лекція-діалог, лекція-дискусія, засідання «круглого столу», краєзнавчі експедиції, імпровізація свят, обрядів, літературні вечори, співпраця з дошкільними закладами, створення проектів, електронно-методичного забезпечення навчальної дисципліни тощо).

Основним надбанням організації такої діяльності є формування у студентів гуманної позиції, гуманних навичок, досягнення гармонії стосунків, осмислення сенсу життя, призначення людини у Всесвіті, що надасть змогу забезпечити майбутнім педагогам ефективні взаємовідносини на гуманістичній основі, буде сприяти розвитку професійної культури.

Висновки. Одним із важливих факторів професійного становлення педагога є середовище. У сучасних умовах розвитку освіти значно активізувалися дослідження різноманітних аспектів освітнього середовища (В. Биков, В. Курило, О. Плахотнік, С. Подмазін, Н. Рогальська, В. Шевченко, В. Ясвін та ін.). Поняття середовища досліджується вченими з різних підходів: соціологічного, культурного, психолого-педагогічного. Відповідно до них виділяються різновиди середовища: соціальне, соціокультурне, виховне, навчальне, розвивальне, освітнє (едукаційне), художньо-естетичне, креативне тощо.

Освітнє середовище завжди виступає як система, сукупність певних умов, елементів, засобів і має певну структуру.

Загальна мета створення освітнього середовища передбачала виховання студентів на ціннісних засадах етнопедагогіки. На досягнення поставленої мети був спрямований процес засвоєння студентами етнокультурних цінностей, формування емоційно-мотиваційної системи етнокультурного становлення майбутнього педагога, розвиток умінь застосовувати народознавчі знання в соціальному середовищі та забезпечувати умови для творчої реалізації майбутнього педагога.

Створення освітнього середовища (програмно-методичного забезпечення; використання різних засобів, форм, методів етнокультурної роботи; організація спільної діяльності викладачів і студентів; зв'язок із дошкільними освітніми закладами тощо) дало змогу забезпечити активну теоретичну і практичну діяльність майбутніх педагогів, сприяло самореалізації студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриш Н. В. Навчально-пізнавальна діяльність: сучасні підходи / Н. В. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2010. – № 11. – С. 2–5.
2. Громыко Ю. В. Мыследеятельностная педагогика (теоретико-практическое руководство по освоению высших образцов педагогического искусства) / Ю. В. Громыко. – Минск, 2000. – 118 с.
3. Гуренко О. І. Формування етнокультурної компетентності майбутнього педагога в умовах поліетнічного середовища : навчальний посібник / Ольга Гуренко. – Донецьк : Тов. «Юго-Восток, ЛТД», 2007. – 168 с.
4. Коротяев Б. І. Освітній простір : очікування та виклики часу й життя / Б. І. Коротяев, В. С. Курило. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. – 308 с.
5. Курило В. С. Становлення і розвиток системи освіти та педагогічної думки східноукраїнського регіону в ХХ столітті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. С. Курило. – Луганськ, 2000. – 477 с.
6. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка : ок. 100000 слов, терминов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов ; под ред. проф. Л. И. Скворцова. – М. : ООО Издательство «Мир и образование», ООО Издательский дом «ОНИКС-ЛИТ», 2012. – 1376 с.
7. Пріма Р. М. Едукаційне середовище формування мобільності майбутнього педагога на етапі допрофесійної підготовки: змістова характеристика / Р. М. Пріма // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Вип. 51. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. – С. 311–316.
8. Рогальська Н. В. Едукаційне середовище як фактор розвитку фахівців дошкільної освіти / Н. В. Рогальська // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Вип. 51. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. – С. 321–326.
9. Соловьева Е. В. Исследовательская деятельность как фактор личностного развития в образовательном пространстве педагогического колледжа / Е. В. Соловьева // Диалог культур в современном образовательном пространстве : материалы Международной научно-практической конференции (заочной). – Ульяновск : Издательство «Корпорация технологий продвижения», 2007. – С. 256–258.

РЕЗЮМЕ

Н. М. Георгян. Образовательная среда как условие воспитания будущих педагогов на ценностных основах этнопедагогике.

В статье доказывается необходимость создания образовательной среды как условия воспитания личности будущего специалиста по дошкольному образованию на ценностных основах этнопедагогике. Определена сущность ее создания как условия формирования ценностных приоритетов студентов. Автор характеризует этнокультурные ценности с позиции учебно-познавательного, развивающего, воспитательного аспектов. В статье рассматриваются особенности организации учебно-воспитательной работы со студентами в процессе изучения дисциплины «Этнопедагогика дошкольная» и определяются педагогические условия, которые способствовали осмыслению этнокультурных ценностей.

Ключевые слова: образовательная среда, образовательное пространство, эдукационная среда, учебная среда, этнокультурные ценности.

SUMMARY

N. Georgyn. Educational environment as a condition of education of future teachers on the value basis of ethnopedagogy.

In this paper the necessity of creation of future teachers of pre-school education on the value basis of ethnopedagogy is proved. The nature of the concepts of «learning environment», «educational space», «educational environment» is determined.

The educational environment is considered as a unique space, which defines the purpose, process, and outcome perspective of professional identity formation. The overall goal of creating an educational environment involves the assimilation and appropriation of students' ethnic and cultural values and their application in their professional activity. The article defines the features of educational work with students in the study of the subject «preschool ethnopedagogics». The pedagogical conditions that facilitate comprehension and assimilation of values are defined, namely: focus students on the idea of moral personality, motivational support to the process of assimilation of ethno-cultural values.

The author distinguishes in ethno-cultural values the educational and cognitive, developmental, upbringing components.

The educational and cognitive aspect involves the orientation of future teachers on pedagogical ideal of ethnic identity formation of ethnology culture, the ability to understand the culture of people and feel the need for new ethno-cultural knowledge.

The developmental aspect is directed at the formation of emotional and motivational systems of ethnic and cultural formation of future teachers.

The upbringing aspect contributes to the moral, ethical, aesthetic qualities of the individual, ability to apply knowledge of ethnology in social and cultural environment.

Creating a learning environment (software and literature support, the use of various tools, forms, methods of ethno-cultural work, the organization of joint activities of teachers and students, communications of pre-school institutions) helped to ensure active theoretical and practical activities for future teachers.

Key words: educational environment, educational space, learning environment, ethno-cultural values.